

parlamenta-respubliki-moldova-po-obshchenatsionalnom-2751_92705.html

Перепись населения в Республике Молдова 2014 г. URL: <https://recensamint.statistica.md/ru>

REFERENCES

Constitution of the Republic of Moldova. 2016. / trans. on ukr. language: Catherine Kozhukhar. Chişinău: Arc. (in Ukrainian).

Law of the Republic of Moldova. On the special legal status of Gagauzia (Gagauz Yeri). Nr. 344-XIII of 12/23/94. URL: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=2&id=311656> (in Russian).

Electoral Code No. 1381-XIII of 21.11.1997. Republic of Moldova. URL: <http://parliament.md/CadrulLegal/Codulelectoral/tabid/153/language/en-US/Default.aspx> (in Ukrainian).

Decision on summing up the results of elections of the Parliament of the Republic of Moldova for the nationwide district and in single-member districts on February 24, 2019. URL: https://a.cec.md/ru/o-podvedenii-itogov-vyborov-parlamenta-respubliki-moldova-po-obshchenatsionalnom-2751_92705.html (in Russian).

The population census in the Republic of Moldova 2014. URL: <https://recensamint.statistica.md/ru> (in Russian).

DOI: 10.26565/2220-8089-2019-36-07

УДК 325:316.323.8

Баталов Олексій Анатолійович

доцент кафедри політології, к. філос. н.,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
o.batalov@karazin.ua,
<http://orcid.org/0000-0001-8285-2036>

УКРАЇНА ТА ІРЛАНДІЯ: ПОСТКОЛОНІАЛЬНІ КРАЇНИ ЧИ НІ?

Досліджується питання приналежності України та Ірландії до постколоніальних країн.

Проаналізовано аргументи противників визначення України у складі Російської імперії / СРСР та Ірландії у складі Великої Британії як колоній: недостатньо чітке визначення імперії у сучасній політичній науці, що дозволяє не визнавати імперію принаймні СРСР; відсутність офіційного статусу колонії в Україні та Ірландії; наявність розвинутої промисловості у пізній УРСР, що суперечить колоніальному статусу. Кожен з аргументів послідовно визнається недостатньо вагомим.

Надано визначення імперії, якому відповідає і Британська імперія, і Російська / СРСР. Проведена типологізація зазначених імперій: Велика Британія визнана ліберальною модерною (дисциплінарною) імперією, а Російська імперія / СРСР – автократичною / авторитарною модерною (дисциплінарною) імперією. Виокремлено ключові відмінності зазначених імперій.

Завдяки визначенню колонії як території, що має обмежений на користь метрополії суверенітет і є об'єктом специфічної колоніальної політики, а також виокремленню типів колоній (соціокультурно близькі до метрополії колонії, соціокультурно відмінні від метрополії колонії, внутрішні колонії), стверджується, що Україна у складі Російської імперії / СРСР та Ірландія у складі Великої Британії відповідають такому різновиду колоній, як залежні від метрополії території, населені соціокультурно близьким до метрополії населенням, але не тотожним йому.

Здійснена спроба порівняння колоніальної політики Великої Британії по відношенню до Ірландії та Російської імперії / СРСР до України. Незважаючи на відмінність зазначених імперій, знайдено значну кількість паралелей: перерозподіл ресурсів на користь соціокультурно відмінної метрополії; політика культурної та мовної колонізації; поширення специфічної самоідентифікації населення («радянська людина» та «британець»); переселення мешканців метрополії в колонії; виникнення внаслідок колоніальної політики голоду (Великий голод в Ірландії 1845-1849 рр. і Голодомор 1932-1933 рр. в Україні). Проаналізовано подібність

(мета, методологія боротьби і т.д.) між національно-визвольними рухами Ірландії (Ірландське республіканське братерство, Ірландська республіканська армія) та України (Організація українських націоналістів, Українська повстанська армія).

У якості висновку була надана ствердна відповідь на питання, винесене у назву статті – так, на цей час Україна є постколоніальною країною, а Ірландія була такою принаймні перші десятиліття після отримання незалежності.

Ключові слова: колонії, імперії, колоніальна політика, типологія імперій, типологія колоній, постколоніальність, Україна, Ірландія.

Баталов Алексей Анатольевич

доцент кафедри політології, к. филос. н.,
Харьковский национальный
университет имени В.Н. Каразина,
площадь Свободы, 4, Харьков, 61022,
o.batalov@karazin.ua,
<http://orcid.org/0000-0001-8285-2036>

УКРАИНА И ИРЛАНДИЯ: ПОСТКОЛОНИАЛЬНЫЕ СТРАНЫ ИЛИ НЕТ?

Исследуется вопрос принадлежности Украины и Ирландии к постколониальным странам.

Проанализированы аргументы противников определения Украины в составе Российской империи / СССР и Ирландии в составе Великобритании как колоний: недостаточно четкое определение империи в современной политической науке, которое позволяет не признавать империей по крайней мере СССР; отсутствие официального статуса колонии у Украины и Ирландии; наличие развитой промышленности в поздней УССР, что противоречит колониальному статусу. Каждый из аргументов последовательно признается недостаточно весомым.

Дано определение империи, которому соответствует и Британская империя, и Российская / СССР. Проведена типологизация указанных империй: Великобритания признана либеральной современной (дисциплинарной) империей, а Российская империя / СССР – авторитарной / авторитарной современной (дисциплинарной) империей. Выделены ключевые отличия указанных империй.

Благодаря определению колонии как территории, которая имеет ограниченный в пользу метрополии суверенитет и является объектом специфической колониальной политики, а также выделению типов колоний (социокультурно близкие к метрополии колонии, социокультурно отличные от метрополии колонии, внутренние колонии), доказывается, что Украина в составе Российской империи / СССР и Ирландия в составе Великобритании соответствуют такой разновидности колоний, как зависимые от метрополии территории, населенные социокультурно близким к метрополии населением, но не тождественным ему.

Предпринята попытка сравнения колониальной политики Великобритании по отношению к Ирландии и Российской империи / СССР к Украине. Несмотря на различие данных империй, было найдено значительное количество параллелей: перераспределение ресурсов в пользу социокультурно отличной метрополии; политика культурной и языковой колонизации; распространение специфической самоидентификации населения («советский человек» и «британец»); переселение жителей метрополии в колонии; возникновение в результате колониальной политики голода (Великий голод в Ирландии 1845-1849 гг. и Голодомор 1932-1933 гг. в Украине). Проанализировано сходство (цель, методология борьбы и т.д.) между национально-освободительными движениями Ирландии (Ирландское республиканское братство, Ирландская республиканская армия) и Украины (Организация украинских националистов, Украинская повстанческая армия).

В качестве заключения был предоставлен утвердительный ответ на вопрос, вынесенный в название статьи – да, на данный момент Украина является постколониальной страной, а Ирландия была таковой по крайней мере первые десятилетия после обретения независимости.

Ключевые слова: колонии, империи, колониальная политика, типологія імперій, типологія колоній, постколоніальність, Україна, Ірландія.

Oleksii Batalov

Associate professor, PhD in Philosophy,
V.N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
o.batalov@karazin.ua,
<http://orcid.org/0000-0001-8285-2036>

UKRAINE AND IRELAND: ARE POST-COLONIAL COUNTRIES, AREN'T THEY?

The issue of the membership of Ukraine and Ireland in the post-colonial countries is investigated.

The arguments of opponents of the definition of Ukraine as part of the Russian Empire / USSR and Ireland as part of Great Britain as colonies are analyzed: an insufficiently clear definition of empire in modern political science, which allows not at least recognizing the USSR as an empire; absence of official colony status in Ukraine and Ireland; the presence of developed industry in the late USSR, which contradicts colonial status. Each of the arguments is consistently recognized as insufficiently important.

The definition of an empire is given, which corresponds to both the British Empire and the Russian / USSR. The typologies of these empires were carried out: Great Britain was recognized as a liberal modern (disciplinary) empire, and the Russian Empire / USSR as an autocratic / authoritarian modern (disciplinary) empire. The key differences of these empires are highlighted.

Thanks to the definition of a colony as a territory that has sovereignty limited in favor of the metropolis and is an object of specific colonial policy, as well as the identification of the types of colonies (colonies that are socioculturally close to the metropolis, colonies that are socioculturally different from the metropolis, internal colonies), it is proved that Ukraine as part of the Russian Empire/USSR and Ireland as part of Great Britain correspond to such a variety of colonies as territories dependent on the metropolis, populated socioculturally close to the metropolis in settlement, but not identical to it.

An attempt was made to compare the colonial policy of Great Britain in relation to Ireland and the Russian Empire / USSR to Ukraine. Despite the difference in these empires, a significant number of parallels were found: the redistribution of resources in favor of a socioculturally distinct metropolis; cultural and linguistic colonization policies; the spread of specific self-identification of the population («Soviet person» and «British»); resettlement of residents of the metropolis in the colony; the emergence of famine as a result of the colonial policy (Irish potato famine of 1845-1849 and the Holodomor of 1932-1933 in Ukraine). The similarity (goal, struggle methodology, etc.) between the national liberation movements of Ireland (Irish Republican Brotherhood, Irish Republican Army) and Ukraine (Organization of Ukrainian Nationalists, Ukrainian Insurgent Army) is analyzed.

As a conclusion, an affirmative answer was provided to the question posed in the title of the article – yes, at this point in time Ukraine is a post-colonial country, and Ireland has been such for at least the first decades after independence.

Keywords: colonies, empires, colonial politics, typology of empires, typology of colonies, postcolonialism, Ukraine, Ireland.

Аналіз постколоніальної проблематики в сучасній політичній науці продовжує бути актуальною темою досліджень. Так, представники неомарксистської школи досліджують особливості центр-периферійних відносини у світ-економіці, а науковці школи постколоніальних досліджень – особливості т.зв. «культурної колонізації» метрополією периферії. Серед дослідників української та ірландської колоніальної спадщини слід перш за все виокремити С. Величенко та Дж. Клірі.

Метою статті є спроба відповіді на питання – чи є Україна та Ірландія постколоніальними країнами, чи ні.

Аргументи противників постколоніальності України та Ірландії ґрунтуються здебільшого на таких фактах:

- недостатньо чітке визначення імперії в сучасній політичній науці, що дозволяє не визнавати імперією принаймні СРСР, а подекуди й Велику Британію (у Новий час класичні імперії припиняють існування і починається «епоха національних держав»);

- Велика Британія та Російська імперія/СРСР мали суттєві відмінності у внутрішній структурі та політичній практиці (наприклад, Велика Британія – держава з заморськими територіями, а Росія – континентальна держава без таких територій);

- ні Ірландія у складі Великої Британії, ні Україна у складі Російської імперії / СРСР не мали офіційного статусу колоній;

- суто марксистське розуміння колоній як території, ресурси з якої перерозподіляються на користь метрополії. Оскільки УРСР у пізньому СРСР мала розвинуту та подекуди високотехнологічну промисловість (перш за все у галузі ВПК), що начебто суперечить колоніальному статусу.

Перш ніж перейти до відповіді на питання, винесене у назву статті, необхідно визначитись із тим, чи були Велика Британія та Росія/СРСР імперіями і якщо так, то до якого саме імперського типу вони належали.

Наше власне визначення імперії, що обґрунтовано у дисертаційному дослідженні, таке: імперія – це тип соціально-політичної організації, специфіка якої полягає в експансіоністських механізмах соціокультурної, військово-політичної та економічної інтеграції на підставі центр-периферійного підпорядкування різнорідних елементів (Баталов 2010). Звичайні держави інтегрують соціокультурно відносно однорідний соціопростір; унаслідок продовження цими державами інтеграції соціокультурно різнорідного простору утворюється імперія. Такому визначенню імперії відповідає і Британська імперія, і Російська / СРСР.

Головною функцією імперії є інтеграція соціокультурного розмаїття, що існує в двох інтеграційних формах:

- експансія як самоціль (це стосується зовнішньої політики, у якій імперія виступає «надхижаком» порівняно зі звичайними державами);

- власне інтеграція соціокультурного розмаїття (тобто вироблення у внутрішній політиці специфічних методів управління соціокультурно відмінною периферією).

Порушення виконання головної функції призводить до розпаду імперії, продовження виконання (навіть після територіальних втрат) – може мати наслідком «відродження» імперії. Невикористання другої інтеграційної форми (тобто не вибудовування центр-периферійних відносин) має наслідком швидкий розпад імперії (імперія Олександра Великого, Наполеона Бонапарта і т.д.). Припинення використання першої

інтеграційної форми (тобто експансії) означає, що імперія перебуває в кризі.

Звісно, Велика Британія та Російська імперія / СРСР належать до різних типів імперій. Наше розрізнення імперій ґрунтується на виокремленні особливої ролі Нового часу та модернізації.

Перший тип імперії – це домодерний (у дисертаційному дослідженні домодерна імперія, згідно з постструктуралістським аналізом визначена як суверенна). До таких імперій відносяться всі імперії від Ассирійської та Перської до імперій Нового часу). Її специфіка полягала в сакралізації влади та експансії, переважно воєнно-політичних методах експансії, інтеграції периферійних еліт до метропольної і т.д. Найцікавіша особливість таких імперій – у здатності їх до «відродження». Причиною цього є те, що імперія сприймалась її мешканцями як самостійна цінність (оскільки вона є відображенням «вищих, небесних» цінностей). Розпад такої імперії сприймався її населенням як вселенська катастрофа, відповідно, люди були згодні йти на суттєві жертви для її відновлення.

У Новий час відбувається суттєва зміна свідомості людей, форм політичної організації, йде бурхливий технологічний розвиток. Виникає новий тип імперії, який ми визначили як дисциплінарний або модерний. Однак цей тип імперії з самого початку свого виникнення розділився на два підтипи. Країни та народи, що були флагманами модернізації (Велика Британія, Франція і т.д.), створили підтип імперії, що значно відрізнявся від домодерної (суверенної) імперії. А от країни «вторинної модернізації» (наприклад, Російська імперія, СРСР) власні імперії змінили не настільки суттєво.

Ці два нових підтипи імперій можна назвати різним чином. Наприклад, через політичну культуру – відповідно, будуть імперія модерна (або дисциплінарна) підданська та імперія модерна (або дисциплінарна) активістська. Можна використовувати такі терміни Н. Фергюсона, як «ліберальна імперія» та «авторитарна імперія» (Ferguson 2002). Так, Фергюсон вважає, що імперії в XVIII–XIX ст. еволюціонують у двох напрямках: «ліберальна імперія» та «авторитарна імперія». «Ліберальна імперія» (це перш за все Британська імперія) має у метрополії цінності вільного ринку, лібералізму та демократії. Авторитарна імперія (СРСР, Японія, II і III Німецький Рейх) характеризується браком виборних органів

влади та керованою неринковими методами економікою. Ми пропонуємо використовувати термін «автократична / авторитарна модерна (або дисциплінарна) імперія». Так, Російська імперія та СРСР часів Йосипа Сталіна – це автократична імперія, а СРСР з часів Миколи Хрущова – авторитарна.

Можна припустити, що мешканці ліберальної імперії почали вбачати в ній не самоцінність, а засіб для чогось (наприклад, матеріального збагачення, панування над народами, поширення власної культури і т.д.) – тому ці імперії по розпаду не відроджувались. З іншого боку, використання гібридних методів експансії (поєднання воєнних засобів з економічними та культурними) зробило їх більш успішними експансіоністами, ніж імперії домодерного часу (що можна легко довести шляхом порівняння меж поширення Римської або Китайської імперій з Великою Британією або Францією у XIX-XX ст.). В автократичних/авторитарних імперіях запозичували з ліберальних перш за все те, що могло допомогти їм в експансії (тобто переозброєння армії, залучення нових управлінських практик і т.д.), зміни в свідомості людей відбувались в останню чергу (відповідно, імперія для більшості населення продовжувала бути самоцінністю). Саме у цьому я вбачаю найбільшу відмінність між Британською імперією та Російською / СРСР. Британська імперія розпалась і не робить спроб відновитись. Співдружність націй (раніше відома як Британська співдружність) – це все ж таки постімперський проект. А от Російська імперія вже один раз відродилась у вигляді СРСР, можливо, відродиться й вдруге (можна пригадати вислів В. Путіна про «історичні межі Росії» – тобто кордони Російської імперії станом приблизно на 1800 рік).

Отже, визначивши поняття імперії, типологізувавши Британську та Російську / СРСР імперії, можна перейти до поняття колоніальної політики та відповіді на головне питання, винесене у назву статті. Дійсно, ні Ірландія, ні Україна імперською адміністрацією в офіційних документах не називались колоніями, але політика, що цілком може бути визначеною як колоніальна, до них застосовувалась. І це не тільки перерозподіл ресурсів (переважно сільськогосподарської продукції з Ірландії у складі Великої Британії у XVII-XIX ст. та України у складі Російської імперії та раннього СРСР) на користь соціокультурно відмінного «центру». Якщо вийти за межі

суто марксистського підходу і звернути увагу на дослідження т.зв. «культурного колоніалізму», то можна побачити культурну та мовну колонізацію (асиміляцію), яку проводив імперський «центр». Унаслідок цієї політики в сучасній Ірландії найпоширенішою є англійська мова (ірландська ж мова у побуті зберігається тільки у деяких селах). В Україні російська мова і культура займають дуже сильні позиції (особливо у містах). Можна звернути увагу на специфічну самоідентифікацію населення, що також є наслідком імперської політики: в Україні це «радянська людина» (до 2014 р. найпоширенішою була на Донбасі та в Криму), а в Північній Ірландії (Ольстер) – це «британець». Тобто населення ідентифікує себе не за етнічною ознакою (наприклад, «українець», «росіянин», «ірландець», «англієць»), а за політичною («мешканець імперії»). «Комплекс меншовартості», непогано досліджений в Україні протягом останніх 28 років (а також такі специфічні методи його компенсації, як вочевидь надмірні героїзація УПА та ворожість до колишньої імперської метрополії) є наслідком приниженого стану в минулому (з ірландськими дослідженнями їх комплексу меншовартості протягом перших десятиліть незалежності особисто ми знайомі значно менше).

Колоніальна політика може відбуватися й у класичному її вигляді (відомому з часів Фінікії та Древньої Греції) – як переселення мешканців метрополії на нові території. У випадку України це перш за все великі міста і такі території, як Крим і Донбас, у випадку Ірландії – це перш за все Північна Ірландія (де не менш ніж половина населення – нащадки переселенців з Англії та Шотландії). До речі, вочевидь перспективним напрямом подальших досліджень виглядає аналіз паралелей між Донбасом / Кримом та Північною Ірландією.

Політика двох різних імперій була схожою навіть у такому аспекті, як виникнення внаслідок неї голоду: Великий голод в Ірландії («An Gorta Mor») 1845-1849 рр. і Голодомор 1932-1933 рр. в Україні.

Очевидними є й деякі паралелі (мета, методологія боротьби і т.д.) між національно-визвольними рухами: Ірландським республіканським братерством (ІРБ), Ірландською республіканською армією (ІРА) та Організацією українських націоналістів (ОУН), Українською повстанською армією (УПА). До речі, такі самі паралелі простежуються й з іншими національно-визволь-

ними рухами бездержавних народів (наприклад, з алжирським Фронтом національного визволення та хорватськими «ушашами»).

Слабкий економічний розвиток України після 1991 р. також має паралелі з економічним розвитком Ірландії протягом перших десятиліть незалежності (суттєве економічне зростання почалось тільки в 90-ті роки ХХ ст.).

В одній із попередніх статей ми визначили колонію, не просто як територію, на якій діє колоніальна адміністрація (що називає себе такою), а як територію, що має обмежений на користь метрополії суверенітет і є об'єктом специфічної колоніальної політики (зокрема, економічної надексплуатації та культурної колонізації) (Баталов 2017). Також ми запропонували таку типологію колоній:

- соціокультурно близькі до метрополії колонії, що існують у двох різновидах: а) колонії як поселення громадян будь-якої держави поза межами власної метрополії та б) залежні від метрополії території, населені соціокультурно близьким до метрополії населенням, але не тотожним йому;

- соціокультурно відмінні від метрополії колонії, що існують у двох різновидах: а) заморські колонії, що мали офіційний статус колонії та б) залежні від метрополії заморські території, що не мали офіційного статусу колонії, але були об'єктом колоніальної політики;

- внутрішні колонії – периферійні території держави, що є об'єктом політики економічної надексплуатації, але населені переважно представниками метрополії.

Україна у складі Російської імперії / СРСР та Ірландія у складі Великої Британії відповідають такому різновиду колоній, як залежні від метрополії території, населені

соціокультурно близьким до метрополії населенням, але не тотожним йому.

У якості **висновку** можна ствердно відповісти на питання, винесене у назву статті. Так, на цей час Україна є постколоніальною країною, а Ірландія була такою принаймні перші десятиліття після отримання незалежності. Як саме постколоніальність впливає на політику держави, на політичний режим і т.д. – це може бути основою для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

Баталов, Олексій. 2010. Імперія як тип соціально-історичної організації : дис. ... канд. філос. н. : 09.00.03. Харків.: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Ferguson, Niall. 2002. Empire: The Rise and Demise of British World Order and the Lessons for Global Power. – New York : *Basic Books*.

Баталов, Олексій. 2017. Колонії в історико-політичній перспективі: спроба систематизації, *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»*. Вип. 31: 12–16. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/9568/9082>.

REFERENCES

Batalov, Oleksii. 2010. Empire as a type of social and historical organization : dis. ... kand. philos. n.: 09.00.03. Харків, 2010. (in Ukrainian)

Ferguson, Niall. 2002. Empire: The Rise and Demise of British World Order and the Lessons for Global Power. New York : *Basic Books*.

Batalov, Oleksii. 2017. Colonies in the historical and political perspective: the attempt of systematization, *The Journal of V.N. Karazin Kharkov National University. Issues of Political Science*. 12–16. URL:

<https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/9568/9082> (in Ukrainian)